

Factors Predicting Stroke-Preventive Behaviors

Among Patients with Hypertension*

ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง*

Umaporn	Kaewsuk**	อุมพร	แก้วสุข**
Wimonrut	Boonsatean***	วิมลรัตน์	บุญเสถียร***
Aporn	Deenan****	อาภรณ์	ดีนาน****

Abstract

Patients with hypertension are a high-risk group for stroke. Health beliefs and behavioral modifications for disease prevention can effectively reduce this risk. This predictive correlational study aimed to examine stroke-preventive behaviors and investigate the factors predicting stroke-preventive behaviors among patients with hypertension receiving healthcare services at health promoting hospitals in suburban areas. A total of 146 participants were selected through multistage random sampling. Research instruments included questionnaires on personal factors, individual beliefs, cues to action for preventive health behaviors, and stroke-preventive behaviors. Content validity and reliability of the research instruments were approved. Data were analyzed using descriptive statistics, chi-square, and binary logistic regression.

The findings revealed that overall stroke-preventive behaviors among patients with hypertension were at a high level. Perceived self-efficacy and cues to action for preventive behaviors were significant predictors of stroke-preventive behaviors, collectively predicting 38.2% of the variance. Participants with a high level of perceived self-efficacy in stroke prevention were 4.839 times more likely to engage in appropriate stroke-preventive behaviors (95% CI: 1.894–12.365) compared to those with a low to moderate level. Additionally, participants with a high level of cues to action for stroke-preventive behaviors were 14.014 times more likely to exhibit appropriate stroke-preventive behaviors (95% CI: 2.872–68.386) compared to those with a low level, and 4.748 times more likely (95% CI: 1.892–11.913) compared to those with a moderate level.

This study suggests that strengthening patients' levels of self-efficacy and enhancing cues to action can significantly improve the success of stroke-preventive behaviors among individuals with hypertension.

Keywords: Disease prevention behaviors; Stroke; Hypertension; Health beliefs; Cues to action

* Master's thesis, Master of Nursing Science Program in Adult and Gerontological Nursing, School of Nursing, Rangsit University

** Graduate student of Nursing Science Program in Adult and Gerontological Nursing, School of Nursing, Rangsit University

*** Corresponding author, Associate Professor, School of Nursing, Rangsit University; e-mail: wimonrut.b@rsu.ac.th

**** Associate Professor, School of Nursing, Rangsit University

Received 28 November 2024; Revised 22 July 2025; Accepted 29 July 2025

บทคัดย่อ

ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ความเชื่อด้านสุขภาพและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคจะช่วยลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองได้ การวิจัยแบบหาความสัมพันธ์เชิงทำนายครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง และปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ที่มารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขตปริมณฑล กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 146 คน เลือกโดยวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล แบบสอบถามปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล แบบสอบถามสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และแบบสอบถามพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง เครื่องมือการวิจัยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความเชื่อมั่นแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติ chi-square และ binary logistic regression

ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรค และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้ร้อยละ 38.20 กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคระดับมาก มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากเป็น 4.839 เท่า (95% CI: 1.894-12.365) ของกลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคระดับน้อย – ปานกลาง และกลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับมาก มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากเป็น 14.014 เท่า (95% CI: 2.872-68.386) ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับน้อย และมากเป็น 4.748 เท่า (95% CI: 1.892-11.913) ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับปานกลาง

ผลการศึกษาบ่งชี้ว่า การเสริมสร้างระดับการรับรู้ความสามารถตนเอง และระดับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคของผู้ป่วย จะส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

คำสำคัญ: พฤติกรรมการป้องกันโรค โรคหลอดเลือดสมอง โรคความดันโลหิตสูง ความเชื่อด้านสุขภาพ สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติ

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

** นักศึกษา หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

*** ผู้เขียนหลัก รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต e-mail: wimonrut.b@rsu.ac.th

**** รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคหลอดเลือดสมอง (cerebrovascular disease, stroke) หรืออัมพฤกษ์ อัมพาต เป็นกลุ่มอาการที่เกิดจากความผิดปกติของหลอดเลือดในสมองที่พบบ่อย นับเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญระดับโลก ก่อให้เกิดภาวะทุพพลภาพ สูญเสียชีวิต พิการช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยและครอบครัว จากรายงานขององค์การอัมพาตโลก (World Stroke Organization [WSO], 2020) พบว่า โรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 2 ของโลก โดยในปี ค.ศ. 2020 ทั่วโลกมีจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง 80 ล้านคน พิการจากโรคหลอดเลือดสมอง จำนวน 50 ล้านคน เสียชีวิตประมาณ 5.5 ล้านคน และยังพบผู้ป่วยใหม่ถึง 14.7 ล้านคนต่อปี โดย 1 ใน 4 เป็นผู้ป่วยที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป และร้อยละ 60 เสียชีวิตก่อนวัยอันควร

ในประเทศไทย จากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2560-2564 พบอุบัติการณ์ของอัตราการป่วยและอัตราตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองต่อแสนประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (อัตราป่วย 221, 247, 267, 292, และ 312 ตามลำดับ อัตราตาย 47.81, 47.15, 52.97, 52.80 และ 55.53 ตามลำดับ) ซึ่งสถานการณ์ที่พบในจังหวัดปทุมธานีมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศ โดยพบอัตราป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองต่อแสนประชากร ในปี พ.ศ. 2563-2564 เท่ากับ 0.7 และ 0.83 และอัตราตายในปี พ.ศ. 2561-2564 เท่ากับ 37.73, 43.21, 45.49 และ 46.86 ตามลำดับ (Ministry of Public Health, 2024) นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปี พ.ศ. 2565 โรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตสูงเป็นอันดับสอง รองจากโรคมะเร็ง (Strategy and Planning Division of Office of the Permanent Secretary Ministry of Public Health [SPD], 2022) และโรคความดันโลหิตสูงนับเป็นหนึ่งในปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดสมอง (Thai Hypertension Society, 2019)

โรคความดันโลหิตสูง เป็นภาวะที่หลอดเลือดมีแรงดันสูงผิดปกติ แรงดันในหลอดเลือดที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนานจะทำให้ผนังภายในหลอดเลือดถูกทำลาย เกิดความเสียหายเรื้อรัง ส่งผลให้หลอดเลือดแข็ง หนาตัว และตีบแคบลงจนถึงขั้นอุดตัน ทำให้การไหลเวียนเลือดไปยังสมองและส่วนต่าง ๆ ลดลง นำสู่ภาวะสมองขาดเลือด หรือภาวะเลือดออกในสมองหากแรงดันในหลอดเลือดสูงมาก แม้โรคความดันโลหิตสูงจะไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ แต่การควบคุมความดันโลหิตให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ (ค่าความดันโลหิตน้อยกว่า 140/90 มม.ปรอท) (Thai Hypertension Society, 2019) จะช่วยลดอัตราการเสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมองได้ถึงร้อยละ 36 (Panthonglang et al., 2018) การป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่สำคัญจึงมุ่งเน้นที่การควบคุมระดับความดันโลหิต โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด ดการสูบบุหรี่ และงดการดื่มแอลกอฮอล์ ร่วมกับการใช้ยา (Boehme et al., 2017; Puthawong et al., 2014) ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองได้มากถึงร้อยละ 80-90 (Department of Disease Control Ministry of Public Health, 2019; Siriraj Stroke Center, 2019)

อย่างไรก็ตาม ยังคงพบว่า ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงบางส่วนมีการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพไม่เหมาะสม และมีผู้ป่วยเพียงร้อยละ 25 ที่สามารถปรับพฤติกรรมการปฏิบัติตัวเพื่อควบคุมความดันโลหิตให้อยู่ในเกณฑ์ได้ (Ministry of Public Health, 2024) การที่บุคคลจะปฏิบัติหรือปรับพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองนั้น ผลการศึกษาที่ผ่านมาบ่งชี้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความคิด และความเชื่อของบุคคลโดยเฉพาะความเชื่อด้านสุขภาพ (Carpenter, 2010) ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการดูแลและรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง (Rosenstock et al., 1988) ทำให้บุคคลเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ปัจจัยความเชื่อของบุคคลในการศึกษานี้ มุ่งเน้นเฉพาะความเชื่อด้านสุขภาพ ซึ่งประยุกต์มาจากแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model) ของ โรเซนสตอก และคณะ (Rosenstock et al., 1988) หมายถึง การรับรู้ ความเชื่อ หรือความนึกคิดที่ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงใช้ในการอธิบายหรือตัดสินใจปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของตน ประกอบด้วยปัจจัยย่อย 5 ปัจจัย ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของโรค การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง

ปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล จะทำงานร่วมกับปัจจัยสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองที่เป็นปัจจัยชักนำให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมประกอบด้วย การได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคหลอดเลือดสมอง การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว และบุคลาการสุขภาพ ทั้งสองปัจจัยจะช่วยผลักดันให้ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมมือในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองให้มีประสิทธิภาพ ส่วนพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เป็นการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงครอบคลุมกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติและกิจกรรมที่ควรหลีกเลี่ยง/งดปฏิบัติ เพื่อลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ครอบคลุมพฤติกรรม 6 ด้าน ตามแนวทางของสมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย ได้แก่ ด้านการรับประทานยา การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด การควบคุมปัจจัยเสี่ยง และการมาพบแพทย์ตามนัด (Thai Hypertension Society, 2019)

จากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการนำแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพไปใช้ในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงทั้งกลุ่มที่เสี่ยง และกลุ่มที่ยังไม่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง พบผลการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะปัจจัยการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค และการรับรู้ความรุนแรงของโรคที่พบว่า มีความสัมพันธ์ทั้งทางบวก (Klinsakorn & Saetan, 2020; Sittiyodying, 2022; Yodpera, 2019) และทางลบ (Sittiyodying, 2022) ส่วนปัจจัยการรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค พบความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง (Klinsakorn & Saetan, 2020; Sittiyodying, 2022)

สำหรับปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค พบว่า ร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 19.80 ($R^2 = 0.198$) (Tijayoung, 2014) การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค ร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 23.90 ($R^2 = 0.239$) (Lalun & Vutiso, 2021) และการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลในครอบครัว การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค และระยะเวลาที่ป่วย ร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 48.90 (Chareonsin, 2021)

จากแนวโน้มของการเกิดโรคความดันโลหิตสูงทั่วโลกและในประเทศไทยใน 10 ปีข้างหน้าที่จะเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง ในขณะที่คนไทยบางส่วนที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงยังมีพฤติกรรมการดูแลตนเองไม่เหมาะสม และสามารถควบคุมระดับความดันโลหิตของตนเองให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมได้เพียง 1 ใน 5 นั้น ส่งผลให้ผู้ที่เป็ความดันโลหิตสูงมีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนโดยเฉพาะโรคหลอดเลือดสมองสูงขึ้น แม้งานวิจัยในต่างประเทศจะมีความก้าวหน้าในการนำแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพไปใช้ในการออกแบบการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพจนสามารถทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบได้ (Carpenter, 2010; Jones et al., 2014) แต่การศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคลและสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรม กับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยที่เป็นความดันโลหิตสูง มีผลการศึกษาไม่สอดคล้องกัน และยังไม่มีการศึกษาเพื่อหาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพของ โรเซนสตอก และคณะ

(Rosenstock et al., 1988) ทำให้ไม่สามารถสรุปอิทธิพลของปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคลและสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมที่มีต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ในพื้นที่ศึกษามีการดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขในด้านการป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูง ซึ่งรวมถึงมาตรการคัดกรองโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดสมองใน 10 ปีข้างหน้า การให้คำแนะนำ/คำปรึกษาตามระดับความเสี่ยงเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม และการเฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อน เช่น โรคหลอดเลือดสมอง อย่างไรก็ตามยังไม่มีการศึกษาในระดับพื้นที่ที่มุ่งวิเคราะห์ถึงผลลัพธ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยความดันโลหิตสูงโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอำนาจในการทำนายของปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค ต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เพื่อเป็นการประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้ชัดเจนก่อนนำสู่การปรับปรุงมาตรการในการเฝ้าระวังที่เหมาะสม นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับพยาบาลในการวางแผนดูแล ตลอดจนให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เพื่อชะลอหรือลดความเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง
2. ศึกษาอำนาจการทำนายของปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล และด้านสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค ต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

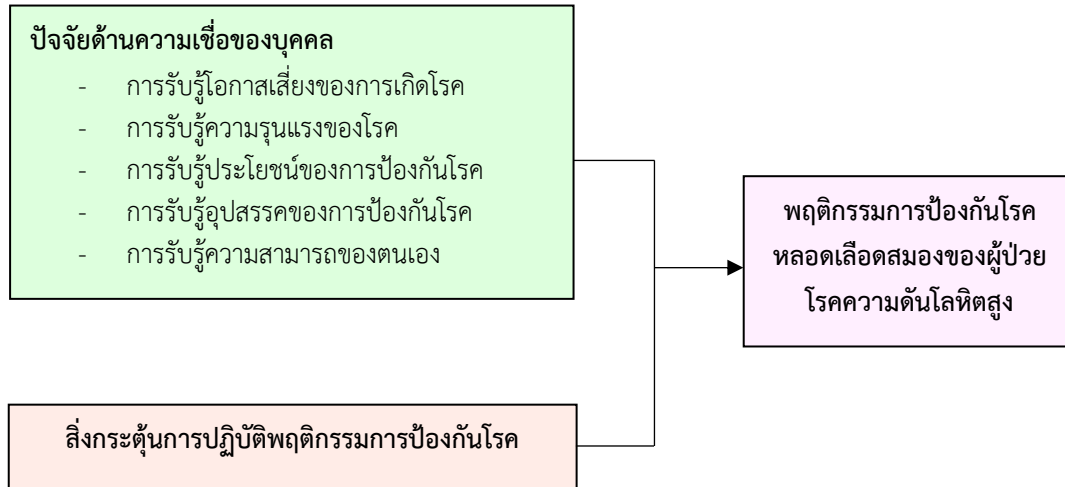
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์จากแนวคิดทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model) ของ โรเซนสต็อก และคณะ (Rosenstock et al., 1988) ซึ่งเชื่อว่าความนึกคิด การรับรู้ หรือความเชื่อของบุคคลและครอบครัว มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรคหรือส่งเสริมสุขภาพ แบบแผนความเชื่อตามแนวคิดนี้แบ่งตัวแปรออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มปัจจัยร่วม (Modifying factors) เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ เป็นต้น 2) กลุ่มปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล (Individual beliefs) ประกอบด้วย การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรค และ 3) กลุ่มปัจจัยด้านการกระทำ (Action) ประกอบด้วย ปัจจัยกระตุ้นการปฏิบัติหรือสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และพฤติกรรมสุขภาพที่ต้องการป้องกันหรือส่งเสริม

การศึกษานี้เลือกศึกษาเฉพาะปัจจัยความเชื่อของบุคคล และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันโรค เมื่อบุคคลรับรู้หรือเชื่อว่าตนเองมีโอกาสรุนแรงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง รับรู้ถึงความรุนแรงของโรคและผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง ในขณะที่เดียวกันมีความเชื่อว่าการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองจะเป็นประโยชน์ในการช่วยลดโอกาสเสี่ยงหรือความรุนแรงของโรคได้ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ตนเองสามารถปรับ ลด หรือยอมรับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค รวมถึงเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคนั้น นอกจากนั้น หากบุคคลได้รับสิ่งกระตุ้นจากภายนอก ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ การสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน บุคลากรสุขภาพ จะส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมในการป้องกันโรคหรือความเจ็บป่วย ซึ่งปัจจัยความเชื่อของบุคคลและปัจจัยสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคเหล่านี้

อาจสามารถทำนายหรือร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบหาความสัมพันธ์เชิงทำนาย (predictive correlational research design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ที่มารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี จำนวน 18,322 คน (Ministry of Public Health, 2024)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเข้า (inclusion criteria) ดังนี้ 1) ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูงอย่างน้อย 1 ปี และมีหรือไม่มีโรคร่วม ได้แก่ เบาหวาน ภาวะไขมันในเลือดสูง 2) อายุมากกว่า 35 ปี หากอายุ 60 ปีขึ้นไป ผลการประเมินความสามารถทางสติปัญญา (Chula Mental Test: CMT) ต้องมีคะแนนมากกว่า 15 คะแนนขึ้นไป 3) รู้สึกตัวดี สามารถสื่อสารและอ่านภาษาไทยได้ด้วยตนเอง 4) ไม่มีประวัติการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง และ 5) ยินดีเข้าร่วมวิจัย ส่วนเกณฑ์คัดออก (exclusion criteria) ได้แก่ ผู้ที่ไม่อยู่บ้าน ย้ายบ้าน และผู้ที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลในช่วงเก็บข้อมูล

สุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1) การเลือกตำบลตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ด้วยวิธีจับฉลากไม่ใส่คืน 1 ตำบล จากทั้งหมด 14 ตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ขั้นที่ 2) การเลือกหน่วยบริการสุขภาพระดับตำบล (รพ.สต.) จากตำบลที่สุ่มได้ ด้วยวิธีจับฉลากแบบไม่ใส่คืน 1 รพ.สต. จากทั้งหมด 2 รพ.สต. ขั้นที่ 3) การเลือกชุมชนตัวอย่างจาก รพ.สต. ที่สุ่มได้ โดยจับฉลากแบบไม่ใส่คืน 1 ชุมชนจากทั้งหมด 11 ชุมชน ในเขตรับผิดชอบของ รพ.สต. นั้น ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงทุกคนที่อาศัยในชุมชนตัวอย่าง มีรายชื่อในเวชระเบียนของ รพ.สต. ที่สุ่มได้ และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเข้าจะได้รับคัดเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่ครบตามขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ ผู้วิจัยจึงสุ่มชุมชนเพิ่มทีละ 1 ชุมชน จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวน สรุปกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาจาก 11 ชุมชน ในพื้นที่รับผิดชอบของ รพ.สต. ที่สุ่มได้

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณโดยใช้โปรแกรม G*Power 3.1.9.4 ตามการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยมี 6 ตัวแปรอิสระ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ (α) .05 ระดับอำนาจการทดสอบ ($1-\beta$) .95 และขนาดอิทธิพล (effect size) .15 ซึ่งเป็นขนาดอิทธิพลระดับกลาง (Cohen, 1988) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 146 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองภาวะสมองเสื่อม ใช้แบบประเมินสภาพจิตจุฬา (CMT) ของ สุทธิชัย จิตะ-พันธ์กุล (Jitapunkul, 1998) จำนวน 13 ข้อ ข้อคำถามเป็นคำถามปลายเปิดให้ตอบ โดยตอบผิดให้ 0 คะแนน ตอบถูกให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดแต่ละข้อโดยมีคะแนนเต็ม 1, 2 หรือ 3 คะแนน คะแนนรวมอยู่ระหว่าง 0-19 คะแนน เกณฑ์แปลผลว่ามี Cognitive function ปกติ คือ มีคะแนน 16-19 คะแนน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พัฒนาโดยผู้วิจัย ประกอบด้วยข้อคำถาม 13 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับความดันโลหิต น้ำหนัก ส่วนสูง ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ความพอเพียงของรายได้ ประวัติโรคประจำตัว ระยะเวลาการป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ประวัติการเจ็บป่วยในครอบครัว (ญาติสายตรง) เกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมองหรือภาวะสมองขาดเลือดชั่วคราว และสิทธิในการรักษาพยาบาล เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ 1 ข้อ เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ และแบบเติมคำ เช่น ข้อคำถามเกี่ยวกับอายุ รายได้ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล ดัดแปลงจากแบบสอบถามปัจจัยด้านความเชื่อส่วนบุคคลซึ่งใช้ในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมไม่ได้ของ กาญจนพร ยอดภีระ (Yodpera, 2019) จำนวน 35 ข้อ เป็นข้อคำถามทางลบ 8 ข้อ ข้อคำถามทางบวก 27 ข้อ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ค่าคะแนน 1-5 จากเห็นด้วยอย่างยิ่ง (5 คะแนน) ถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1 คะแนน) โดยข้อคำถามทางลบให้คะแนนสลับกับข้อคำถามทางบวก

ส่วนที่ 3 ข้อมูลสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เป็นข้อคำถามครอบคลุมปัจจัยภายนอกหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคหลอดเลือดสมอง การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว และบุคลาการสุขภาพ ดัดแปลงจากแบบสอบถามสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงซึ่งใช้ในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมไม่ได้ของ กาญจนพร ยอดภีระ (Yodpera, 2019) จำนวน 14 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ ค่าคะแนน 1-3 ได้แก่ ได้รับเป็นประจำ (3 คะแนน) ได้รับบางครั้ง (2 คะแนน) และไม่ได้รับเลย (1 คะแนน)

ส่วนที่ 4 ข้อมูลพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ดัดแปลงจากแบบสอบถามพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองซึ่งใช้ในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มารับบริการในสถานบริการสุขภาพทุกระดับของ สายสุนี เจริญศิลป์ (Chareonsin, 2021) จำนวน 22 ข้อ เป็นข้อคำถามทางลบ 5 ข้อ ข้อคำถามทางบวก 17 ข้อ ครอบคลุมพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง 6 ด้าน ได้แก่ การรับประทานยา การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด การควบคุมปัจจัยเสี่ยง และการมาพบแพทย์ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากปฏิบัติเป็นประจำ (5 คะแนน) ถึงไม่ได้ปฏิบัติเลย (1 คะแนน) โดยข้อคำถามทางลบให้คะแนนสลับกับข้อคำถามทางบวก

เกณฑ์การแปลผลคะแนนในแบบสอบถามส่วนที่ 2-4 แบ่งเป็น 3 ระดับ (Bloom, 1971) ได้แก่ คะแนนร้อยละ 80-100 อยู่ในระดับมาก คะแนนร้อยละ 60-79 อยู่ในระดับปานกลาง และคะแนนน้อยกว่าร้อยละ 60 อยู่ในระดับน้อย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง มาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้แก่ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์พยาบาล และพยาบาลผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงด้านโรคหลอดเลือดสมอง ได้ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) ของแบบสอบถามความเชื่อของบุคคล

โดยรวม 0.98 และรายด้านอยู่ระหว่าง 0.93-1.00 สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ 0.97 และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ 0.98 หลังปรับแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในชุมชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน คำนวณค่า Cronbach's alpha coefficient ของแบบสอบถามความเชื่อของบุคคลโดยรวมได้ 0.98 รายด้านอยู่ระหว่าง 0.77- 0.97 สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ 0.97 และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ 0.98

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต เอกสารรับรองเลขที่ COA. No. RSUERB2023-104 และจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย การเก็บข้อมูล ประโยชน์ และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นให้กลุ่มตัวอย่างทราบ พร้อมทั้งให้สิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วม ปฏิเสธ หรือถอนตัวจากการวิจัยโดยไม่ผิดผลกระทบต่อการเข้ารับบริการหรือการรักษาที่ได้รับ ข้อมูลทั้งหมดถูกเก็บเป็นความลับ ใช้รหัสแทนชื่อ-สกุล แยกเก็บเอกสารใบยินยอมในแฟ้มต่างหากเพื่อไม่ให้เชื่อมโยงกลับมาที่ผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยผู้วิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ นำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม และข้อมูลถูกทำลายเมื่อสิ้นสุดการวิจัย เมื่อกลุ่มตัวอย่างสมัครใจเข้าร่วม ผู้วิจัยจึงให้ลงนามในแบบฟอร์มแสดงความยินยอมก่อนเริ่มเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปทุมธานี และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้วิจัยเข้าพบผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และบุคลากรสุขภาพที่รับผิดชอบงานคัดกรองผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือ และขอทะเบียนรายชื่อผู้ป่วย

2. ผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กลุ่มตัวอย่างสะดวก เช่น ที่บ้าน หรือที่สถานบริการสุขภาพ

3. ก่อนเริ่มเก็บข้อมูล ผู้วิจัยแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย และการคุ้มครองสิทธิ รวมทั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างสอบถามข้อสงสัย หลังจากนั้นผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนการตอบแบบสอบถามโดยละเอียด และให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ใช้เวลาเก็บข้อมูลประมาณ 30-45 นาที เมื่อสิ้นสุดการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนกล่าวขอบคุณกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลส่วนบุคคล คະแนนปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ทดสอบการกระจายของคะแนนปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ด้วยสถิติ Kolmogorov - Smirnov test พบว่า ตัวแปรทุกตัวกระจายไม่เป็นโค้งปกติ

3. ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค กับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โดยใช้สถิติ chi - square กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

4. ทดสอบอำนาจการทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง โดยใช้สถิติ Binary logistic regression หลังผ่านการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้ 1) ตัวแปรตามเป็นตัวแปรทวิภาค (Dichotomous variable) 2) ตัวแปรต้นไม่มีความสัมพันธ์กัน

(Multicollinearity) พบค่า VIF = 1.20-3.15, Tolerance = .31-.82, 3) กราฟ Residuals vs Predicted Probabilities ไม่มีค่า Outliers และ 4) แบบจำลองมีความเหมาะสม พบ Hosmer-Lemeshow $p = .336$

ผลการวิจัย

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 61.00) อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 79.50) อายุเฉลี่ย 65.95 ปี (SD 8.74) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 61.00) มากกว่าครึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 52.70) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพ มีอาชีพรับจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 26.70) รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ต่อเดือน 7,580.80 บาท (SD = 8,150.97) มากกว่าครึ่งระบุว่าไม่มีพอเพียงไม่เหลือเก็บ (ร้อยละ 57.50) ด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่มีดัชนีมวลกายเกินเกณฑ์ (ร้อยละ 67.10) โดยมีภาวะอ้วนระดับ 1 มากที่สุด (ร้อยละ 28.10) ค่าเฉลี่ย ดัชนีมวลกาย 24.78 กิโลกรัมต่อตารางเมตร (SD = 3.88) มีระยะเวลาการป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง เฉลี่ย 7.93 ปี (SD = 6.62) และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59.60) มีระยะเวลาการป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมากกว่า 5 ปี ส่วนใหญ่ควบคุมความดันโลหิตได้น้อยกว่า 140/90 มิลลิเมตรปรอท (ร้อยละ 80.10) โรคร่วมที่พบมากที่สุด คือ ภาวะไขมันในเลือดสูง (ร้อยละ 45.90) รองลงมา คือ โรคเบาหวานร่วมกับมีภาวะไขมันในเลือดสูง (ร้อยละ 17.10) ส่วนใหญ่ไม่มีประวัติญาติสายตรงเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองหรือภาวะสมองขาดเลือดชั่วคราว (ร้อยละ 74.70) และใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพในการรักษาพยาบาล (ร้อยละ 71.90)

2. พฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองโดยรวม อยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 68.50) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเกือบทุกด้าน อยู่ใน ระดับมาก ยกเว้นด้านการออกกำลังกาย อยู่ในระดับปานกลาง มากที่สุด (ร้อยละ 42.50) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวน และร้อยละของระดับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือด สมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงโดยรวมและรายด้าน (n = 146)

พฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือด สมอง	คะแนนต่ำสุด - สูงสุด	M ± SD	ระดับ		
			มาก n (%)	ปานกลาง n (%)	น้อย n (%)
โดยรวม	41 - 110	90.34 ± 11.18	100 (68.50)	43 (29.50)	3 (2.10)
รายด้าน					
การรับประทานยาลดความดันโลหิต	6 - 20	18.17 ± 2.35	129 (88.40)	14 (9.60)	3 (2.10)
การรับประทานอาหาร	3 - 15	11.30 ± 2.37	79 (54.10)	52 (35.6)	15 (10.30)
การออกกำลังกาย	4 - 20	14.10 ± 3.42	57 (39.00)	62 (42.50)	27 (18.50)
การจัดการความเครียด	6 - 20	16.42 ± 2.79	108 (74.00)	34 (23.30)	4 (2.70)
การควบคุมปัจจัยเสี่ยง	6 - 20	16.91 ± 2.91	119 (81.50)	18 (12.30)	9 (6.20)
การมาพบแพทย์	3 - 15	13.44 ± 2.51	129 (88.40)	12 (8.20)	5 (3.40)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

เนื่องจากทุกปัจจัยกระจายไม่เป็นโค้งปกติ ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มตัวแปรและตรวจสอบค่าคาดหวัง (expected value) ในตารางทดสอบที่มีค่าน้อยกว่า 5 ไม่ให้เกินร้อยละ 20 ก่อนนำมาทดสอบความสัมพันธ์ และปรับระดับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองจากเดิม 3 ระดับ เป็น 2 ระดับ โดยกลุ่มที่มีพฤติกรรมระดับมาก จัดอยู่ในระดับเหมาะสม (ร้อยละ 68.50) และกลุ่มที่มีพฤติกรรมระดับน้อยและปานกลาง จัดอยู่ในระดับไม่เหมาะสม (ร้อยละ 31.50)

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความเชื่อของบุคคลด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค ($\chi^2 = 7.916$, $p = .005$) การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค ($\chi^2 = 7.285$, $p = .026$) การรับรู้ความสามารถของตนเอง ($\chi^2 = 26.016$, $p = .000$) และปัจจัยสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ($\chi^2 = 28.171$, $p = .000$) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค และพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ($n = 146$)

ปัจจัย	ระดับพฤติกรรมการป้องกันโรค		รวม n (%)	สถิติ	p-value
	หลอดเลือดสมอง				
	เหมาะสม n (%)	ไม่เหมาะสม n (%)			
ระดับการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค					
มาก	90 (73.20)	33 (26.80)	123 (100.00)	χ^2 7.916	.005
น้อย - ปานกลาง	10 (43.50)	13 (56.50)	23 (100.00)		
ระดับการรับรู้ความรุนแรงของโรค					
มาก	98 (69.50)	43 (30.50)	141 (100.00)	Fisher's	0.180
น้อย - ปานกลาง	2 (40.00)	3 (60.00)	5 (100.00)		
ระดับการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค					
มาก	93 (71.00)	38 (29.00)	131 (100.00)	Fisher's	.077
น้อย - ปานกลาง	7 (46.70)	8 (53.30)	15 (100.00)		
ระดับการรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค					
มาก	7 (43.80)	9 (56.30)	16 (100.00)	χ^2 7.285	.026
ปานกลาง	25 (62.50)	15 (37.50)	40 (100.00)		
น้อย	68 (75.60)	22 (24.40)	90 (100.00)		
ระดับการรับรู้ความสามารถของตนเอง					
มาก	83 (81.40)	19 (18.60)	102 (100.00)	χ^2 26.016	.000
น้อย - ปานกลาง	17 (38.60)	27 (61.40)	44 (100.00)		
ระดับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรม การป้องกันโรค					
มาก	68 (86.10)	11 (13.90)	79 (100.00)	χ^2 28.171	.000
ปานกลาง	29 (52.70)	26 (47.30)	55 (100.00)		
น้อย	3 (25.00)	9 (75.00)	12 (100.00)		

4. อำนาจการทำนายของปัจจัยด้านความเชื่อของบุคคล และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค ต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรค และระดับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ร่วมกันอธิบายความผันแปรของพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) โดยร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 38.20 กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองระดับมาก มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคระดับน้อย-ปานกลาง 4.839 เท่า และกลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองระดับมาก มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากกว่ากลุ่มที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับน้อย 14.014 เท่า และมากกว่ากลุ่มที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับปานกลาง 4.748 เท่า ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สัมประสิทธิ์โลจิสติกของปัจจัยทำนายระดับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง

ปัจจัย	B	S.E.	Wald	Adj. OR	95%CI	p-value
ระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรค						
น้อย – ปานกลาง	1.577	.479	10.852	4.839	1.894 - 12.365	.001
มาก (กลุ่มอ้างอิง)	-	-	-	-	-	-
ระดับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค			16.103			.000
น้อย	2.640	.809	10.657	14.014	2.872 - 68.386	.001
ปานกลาง	1.558	.469	11.011	4.748	1.892 - 11.913	.001
มาก (กลุ่มอ้างอิง)	-	-	-	-	-	-
Constant	-2.315	.395	34.368	.099	-	.000

หมายเหตุ. Hosmer & Lemeshow test $\chi^2_{df=6} = 6.841$, $p = .336$; Nagelkerke $R^2 = .382$ %;

Overall Percentage = 81.50%

การอภิปรายผล

1. พฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ และระยะเวลาที่ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง ผลการศึกษานี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อาจเป็นข้อมูลหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในระดับมาก เพราะการศึกษาที่ผ่านมาพบผู้หญิงมีพฤติกรรมป้องกันโรคมากกว่าผู้ชายถึง 2.23 เท่า (Chanaphan & Settheetham, 2018) และเพศหญิงมักถูกสังคมคาดหวังให้มีบทบาทในการดูแลสุขภาพ (Eagly & Steffen, 1984) ซึ่งอาจทำให้ผู้หญิงตระหนักรู้ ใส่ใจสุขภาพ และรับผิดชอบสุขภาพมากกว่าผู้ชาย (Chanaphan & Settheetham, 2018)

ด้านอายุพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แม้จะเป็นวัยที่มีการเสื่อมถอยด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม แต่มีประสบการณ์ มีวุฒิภาวะด้านอารมณ์และการใช้ชีวิตสูงขึ้น (Ngasori, 2022) ซึ่งอาจเป็นปัจจัยส่งเสริมให้กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในวัยสูงอายุมีการเลือกปฏิบัติพฤติกรรมการดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเกือบร้อยละ 60 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นโรคความดันโลหิตสูงมานานกว่า 5 ปี จึงได้รับคำแนะนำในการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง

ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของ กานต์ธิชา กำแพงแก้ว และคณะ (Kumpangkaew et al., 2015) ที่พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงมีพฤติกรรมดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในระดับสูง และการศึกษาของ อดิณญา ลาอุณ และ ไพฑูรย์ วุฒิส (Lalun & Vutiso, 2021) ที่พบว่า ผู้ป่วยความดันโลหิตสูงมีพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในระดับที่เหมาะสมมาก

นอกจากนั้น การที่สถานบริการสุขภาพที่เป็นพื้นที่ศึกษามีการดำเนินงานป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงที่เป็นระบบ โดยผู้ป่วยทุกรายได้รับการประเมินโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองใน 10 ปีข้างหน้า และได้รับคำแนะนำ คำปรึกษาเป็นรายกลุ่มและรายบุคคลตามระดับความเสี่ยง จึงอาจเป็นปัจจัยสนับสนุนให้กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในระดับมากได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพันธ์ หอมแก่นจันทร์ และ ลภัสรดา หนูคำ (Homkaenchan & Numkham, 2023) ที่พบว่า พฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในศูนย์บริการสาธารณสุขสุขบ้านกล้วยม่วง จังหวัดลำปาง อยู่ในระดับปานกลาง ความแตกต่างนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน โดยงานวิจัยดังกล่าวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน ในขณะที่งานวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อายุที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อประสบการณ์และการดูแลตนเอง ทำให้มีความตระหนักด้านสุขภาพและใส่ใจดูแลตนเองมากขึ้น (Kumoh & Chantra, 2015) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองและผู้อื่นเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุโรคความดันโลหิตสูงสามารถดูแลตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม (Thongtang & Seesawang, 2014) ต่างจากวัยทำงานที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แข่งขันเร่งรีบ เนื่องจากภาระรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจ และเป็นวัยสร้างครอบครัว จึงอาจให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่าการดูแลสุขภาพตนเอง (Chimmamee et al., 2020)

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

การศึกษาค้นพบว่า ปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง มีความสัมพันธ์และสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้ร้อยละ 38.20 โดยปัจจัยสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับน้อยมีอิทธิพลในการทำนายสูงสุด (OR 14.014, 95% CI 2.872 – 68.386) รองลงมา คือ ปัจจัยความเชื่อของบุคคลด้านการรับรู้ความสามารถของตนเองระดับน้อย-ปานกลาง (OR 4.839, 95% CI 1.894-12.365) ผลการศึกษานี้สอดคล้องตามกรอบแนวคิดของ โรเซนสตอก และคณะ (Rosenstock et al., 1988) ที่ระบุว่า เมื่อบุคคลรับรู้หรือมีความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งให้สำเร็จ จะทำให้เกิดแรงจูงใจและอดทนต่อความยากลำบากในการปฏิบัติพฤติกรรม และการได้รับปัจจัยกระตุ้นการปฏิบัติทั้งจากภายในตนเองและภายนอก เช่น แรงจูงใจ ความตระหนักรู้ การได้รับข้อมูลสุขภาพ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว จะช่วยให้บุคคลตัดสินใจปฏิบัติปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพนั้น

การรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองระดับมาก มีพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองระดับน้อยถึงปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของ ัญญารัตน์ วงศ์ชนะ (Wongchana, 2021) ที่พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ร้อยละ 14.30 และการศึกษาของ ลักษณา หัสตินทร์ (Hudsadin, 2020) ที่พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถทำนายพฤติกรรมดูแลตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูงได้ร้อยละ 36.60

การที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เกือบร้อยละ 60 ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมานานกว่า 5 ปี ทำให้ได้รับข้อมูลจากคำแนะนำของบุคลากรสุขภาพเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง การได้สื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกับบุคลากรสุขภาพและผู้อื่น ร่วมกับการมีประสบการณ์ตรงในการดูแลตนเอง จะช่วยให้ผู้ป่วยเรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีการดูแลสุขภาพ ช่วยเสริมให้เกิดการปรับตัวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองที่ดีขึ้น (Katanyutanon et al., 2017) อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถควบคุมระดับความดันโลหิตได้ดี (BP < 140/90 mmHg) ร้อยละ 80.10 และทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผ่านการตัดสินใจและกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง ความสำเร็จนี้สะท้อนถึงความมั่นใจในความสามารถของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมให้บุคคลมั่นใจและรับรู้ความสามารถของตนเองเช่นกัน (Bandura, 1977) ผลของการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ความสามารถในตนเองอยู่ในระดับมาก จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองโดยรวมและรายด้านเกือบทุกด้านอยู่ในระดับมาก

สิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับมาก มีพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองเหมาะสมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคระดับน้อย และระดับปานกลาง การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตร่วมกับโรคนานกว่า 5 ปี มีโอกาสได้พบบุคลากรทางการแพทย์ตามนัดหลายครั้ง จึงได้รับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมซึ่งเป็นสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น ได้รับข้อมูลการปฏิบัติตัวและการสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองจากบุคลากรสุขภาพซ้ำ ๆ อย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างเกิดพฤติกรรมการป้องกันโรคที่เหมาะสม สอดคล้องกับข้อมูลที่พบในการศึกษาที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาพบแพทย์ตามนัด (ร้อยละ 88.40) และได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรสุขภาพในระดับมาก (ร้อยละ 70.50) และสอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่า สิ่งชักนำที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง (Chareonsin, 2021) และสิ่งชักนำให้เกิดการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง มีส่วนในการร่วมทำนายพฤติกรรมป้องกันโรคหลอดเลือดสมองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) (Muanmee, 2014)

ในส่วนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ แต่ไม่เป็นปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง และการรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง อธิบายได้ดังนี้

การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ผลการศึกษานี้ต่างจากการศึกษาของ ณรงค์เดช บ้านสระและคณะ (Bansra et al., 2023) และ สายสุณี เจริญศิลป์ (Chareonsin, 2021) ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกระดับต่ำ และสามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ ความแตกต่างที่เกิดขึ้นในการศึกษานี้ อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถควบคุมระดับความดันโลหิตได้ตามเกณฑ์ มีระยะเวลาการป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมากกว่าหรือเท่ากับ 5 ปีขึ้นไป และส่วนใหญ่มีโรคร่วมหลายโรค จึงมีประสบการณ์ที่เคยได้รับข้อมูลจากบุคลากรสุขภาพในการปฏิบัติตัวเพื่อดูแลตนเอง มีการปรับพฤติกรรมจนรู้ว่าเป็นเรื่องปกติและเรียนรู้วิธีที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับโรคที่เป็น แม้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะรับรู้ถึงโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองระดับมาก สามารถควบคุมระดับความดันโลหิตของตนเองได้ ร่วมกับส่วนใหญ่รับรู้ความสามารถของตนเองในการป้องกันโรค ซึ่งอาจส่งเสริมให้กลุ่มตัวอย่างเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันความเสี่ยงของโรคหลอดเลือดสมองที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แต่อาจไม่ใช่ปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรคตามแนวคิดของ โรเซนสตอก และคณะ (Rosenstock et al., 1988) เป็นการรับรู้/ความคิด/ความเชื่อเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดโรค ซึ่งการประเมินโอกาสเสี่ยงนี้ขึ้นกับอารมณ์/ความรู้สึก และประสบการณ์ในอดีตของบุคคลต่อความเสี่ยงนั้น การรับรู้ความเสี่ยงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอให้บุคคลตัดสินใจปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงจิตา ไสดาพรม

(Sodaprom, 2020) ที่พบว่า การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงที่มีโรคเรื้อรังเป็นโรคความดันโลหิตสูงหรือโรคเบาหวาน

การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง ผลการศึกษานี้แตกต่างจากการศึกษาของ ณรงค์เดช บ้านสระ และคณะ (Bansra et al., 2023) และ สายสุณี เจริญศิลป์ (Chareonsin, 2021) ที่พบว่า การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรค สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ และไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเซนสตอก และคณะ (Rosenstock et al., 1988) ที่กล่าวว่า การรับรู้อุปสรรคของโรคเป็นตัวแปรที่ทรงพลังในเชิงลบต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาการเจ็บป่วยที่ยาวนานจึงทำให้ตนเองเคยชิน สามารถประเมินสิ่งกีดขวางและอุปสรรคต่อการดูแลสุขภาพได้ มีการปรับพฤติกรรมจนรับรู้ว่าเป็นเรื่องปกติและเรียนรู้วิธีที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับโรคที่เป็น และด้วยเทคโนโลยีปัจจุบันการได้รับข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้ง่ายขึ้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยลดการรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มตัวอย่าง ดังปรากฏในผลวิจัยครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (90 คน ร้อยละ 61.64) มีการรับรู้อุปสรรคอยู่ในระดับน้อย ซึ่งการที่คนส่วนมากมีการรับรู้อุปสรรคในระดับเดียวกัน จะทำให้การกระจายของข้อมูลไม่เพียงพอ (restriction of range) ทำให้ตัวแปรนี้ไม่สามารถทำนายความแตกต่างในพฤติกรรมการป้องกันโรคระหว่างบุคคลในกลุ่มตัวอย่างได้จึงพบว่า การรับรู้อุปสรรคไม่เป็นปัจจัยร่วมทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในการศึกษานี้

3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ และไม่สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

การศึกษานี้พบว่า ปัจจัยการรับรู้ความรุนแรงของโรค และการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค เป็น 2 ปัจจัย ที่ไม่มีความสัมพันธ์และไม่สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงได้ ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย และต่างจากการศึกษาของ ณรงค์เดช บ้านสระ และคณะ (Bansra et al., 2023) ที่พบว่า การรับรู้ความรุนแรงของโรค และการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค มีความสัมพันธ์และสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองได้ร้อยละ 82.30 การที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ส่วนใหญ่มีการรับรู้ความรุนแรงของโรค (141 คน ร้อยละ 96.57) และรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค (131 คน ร้อยละ 89.72) อยู่ในระดับมาก อาจช่วยให้กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมโดยคาดหวังว่าจะสามารถลดโอกาสของการเกิดความรุนแรงจากโรคที่เป็นได้ และผลลัพธ์ของการปฏิบัติที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถควบคุมระดับความดันโลหิตได้ ร่วมกับยังไม่เคยประสบกับอาการเตือนของโรคหลอดเลือดสมองมาก่อน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนให้กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตตามปกติ ซึ่งพฤติกรรมที่ฝังลึกในกิจวัตรอาจไม่ต้องใช้แรงจูงใจจากอารมณ์ ความรู้สึกในการตัดสินใจปฏิบัติพฤติกรรม ทำให้การรับรู้ความรุนแรงและการรับรู้ประโยชน์ไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคอย่างชัดเจน (Rosenstock et al., 1988)

นอกจากนี้ การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรับรู้ความรุนแรงของโรค และรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรคในระดับมากเหมือนกัน ส่งผลให้การกระจายของข้อมูลไม่เพียงพอ ข้อมูลขาดความแปรปรวน ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางสถิติ จึงไม่สามารถแสดงความแตกต่างในพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของแต่ละบุคคลได้อย่างชัดเจน (Carpenter, 2010) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความรุนแรงของโรค และการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรคกับพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง สอดคล้องกับการศึกษาของ สายสุณี เจริญศิลป์ (Chareonsin, 2021) ที่พบว่า การรับรู้ความรุนแรงของโรคหลอดเลือดสมอง ไม่สามารถทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยความดันโลหิตสูงได้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงธิดา โสตาพรหม (Sodaprom, 2020) ที่พบว่า การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติ เพื่อป้องกันโรคหลอดเลือด

สมอง ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองของผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. บุคลากรสุขภาพควรส่งเสริมให้ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ที่ยังมีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำถึงปานกลาง รวมถึงผู้ที่ได้รับสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติต่ำหรือปานกลาง เพิ่มระดับการรับรู้ และระดับความมั่นใจในความสามารถของตนเอง โดยดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น สื่อสารชักจูงและกระตุ้นให้มีความเห็นร่วมในการดูแลตนเอง ส่งเสริมให้ผู้ป่วยที่ปฏิบัติตนได้เหมาะสมและมีผลลัพธ์การปฏิบัติที่ดีเป็นต้นแบบ ถ่ายทอดความรู้รวมทั้งประสบการณ์ตรงในการดูแลตนเองให้ผู้ป่วยรายอื่น

2. บุคลากรสุขภาพควรเพิ่มสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองอย่างรอบด้าน ได้แก่ 1) ให้การสนับสนุนช่วยเหลือผู้ป่วยทุกครั้งที่มาตรวจตามนัด ผ่านการให้คำแนะนำ คำปรึกษา การคัดกรองที่เหมาะสมตามอาการ การยกย่องชมเชยเมื่อเกิดผลลัพธ์ที่ดี และการเป็นพี่เลี้ยงในการปฏิบัติตน 2) แนะนำช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมอง เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และ 3) ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของการสนับสนุนช่วยเหลือผู้ป่วย ผ่านการเอาใจใส่ดูแล การกระตุ้นเตือนเรื่องการปฏิบัติตัว การช่วยเหลือเมื่อมาตรวจตามนัด การให้กำลังใจหรือชมเชยเมื่อผู้ป่วยปฏิบัติตัวได้เหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาโปรแกรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โดยมุ่งเน้นที่การเพิ่มระดับการรับรู้ความสามารถของตนเอง และสิ่งกระตุ้นการปฏิบัติพฤติกรรมการป้องกันโรค

2. ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกในบริบทของสังคมไทย เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการรับรู้ ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยที่เป็นความดันโลหิตสูง

References

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bansra, N., Sirinua, S., & LamLak, P. (2023). Factors related to self-care behavior for stroke prevention amongst hypertensive patients in Mae Chai District, Phayao Province. *Journal of Phrae Public Health for Development*, 3(1), 1-16. (in Thai)
- Bloom, B. S. (1971). *Handbook on formative and summative evaluation of student learning*. McGraw-Hill.
- Boehme, A. K., Esenwa, C., & Elkind, M. S. V. (2017). Stroke risk factors, genetics, and prevention. *Circulation Research*, 120(3), 472-495. <https://doi.org/10.1161/CIRCRESAHA.116.308398>
- Carpenter, C. J. (2010). A meta-analysis of the effectiveness of Health Belief Model variables in predicting behavior. *Health Communication*, 25(8), 661-669. <https://doi.org/10.1080/10410236.2010.521906>
- Chanaphan, Y., & Settheetham, D. (2018). Factors associated with stroke prevention behavior among hypertension patients in Kumpawapi District, Udon Thani Province. *Journal of Sakon Nakhon Hospital*, 21(2), 109-119. (in Thai)

- Chareonsin, S. (2021). *Factors affectings stroke prevention behavior in hypertention patients, Mueang District, Nakhon Sawan Province*. [Master's thesis, Naresuan University]. <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/2833> (in Thai)
- Chimmamee, M., Jumnianpol, S., Buathong, T., Pitukthanin, A., & Tuangvirutkorn, N. (2020). Mid-life crisis of pre-elderly workers: The adaptation of formerly private sector employees aged over 45 who shift to work in informal sector. *Journal of Demography*, 36(2), 58-95. (in Thai)
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Department of Disease Control Ministry of Public Health. (2019). *Key message from World's Paralysis Day 2019: My stroke zapped my energy. But not my passion*. <https://www.hfocus.org/content/2019/10/17959> (in Thai)
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 735-754. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.4.735>
- Homkaenchan, S., & Numkham, L. (2023). Factors related to stroke prevention behaviors in people with hypertension in Kluaymoung Public Health Service Center, Khelang Nakhon Municipality, Lampang Province. *Journal of Public Health Research and Innovation*, 1(2), 14-24. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/jphri/article/view/262067/177251> (in Thai)
- Hudsadin, L. (2020). Factors predicting with self-care behaviors in hypertensive agings in out-patient department Ranode Hospital. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(7), 373-386. (in Thai)
- Jitapunkul, S. (1998). *Principles of geriatric medicine*. Chulalongkorn University Press.
- Jones, C. J., Smith, H., & Llewellyn, C. (2014). Evaluating the effectiveness of Health Belief Model interventions in improving adherence: A systematic review. *Health Psychology Review*, 8(3), 253-269. <https://doi.org/10.1080/17437199.2013.802623>
- Katanyutanon, T., Janpanya, W., Pabao, S., Baojungharn, S., Noipream, T., Parlee, S., & Saengkhan, J. (2017). Self-care behaviors of diabetic and hypertensive patients at a public health center in Bangmuang Subdistrict, Samutprakarn Province. *APHEIT Journals*, 6(2), 53-62. https://www.journals.apheit.org/journal/science-july-2560/6_09_Self%20-%20Care%20%20Behaviors%20_proof1_formatted%20.pdf (in Thai)
- Klinsakorn, C., & Saetan, S. (2020). Factors related to self-protective behavior of stroke with controlled hypertension patients who live in Danchang District, Suphanburi Province. *Journal of Council of Community Public Health*, 2(2), 62-77. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JCCPH/article/view/243512/166112> (in Thai)
- Kumoh, C., & Chantra, R. (2015). Factors related to self-care behavior among diabetes mellitus patients in Sub-district health promoting hospitals, Pattani Province. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 2(2), 85-99. (in Thai)
- Kumpangkaew, K., Somboontanont, W., & Leelahakul, V. (2015). Relationships between perceived risk, perceived warning signs and self-care behavior in older adults at risk of cerebrovascular disease. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 25(2), 40-56. (in Thai)

- Lalun, A., & Vutiso, P. (2021). Factors predicting stroke preventive behaviors of hypertensive patients at Na Fai Sub-District Health Promoting Hospital in Chang Wat Chaiyaphum. *Thai Journal of Nursing*, 70(2), 27-36. (in Thai)
- Ministry of Public Health. (2024). *Morbidity and mortality rates of patients with stroke*. Health data center: HDC. <https://hdc.moph.go.th/pte/public/standard-report-detail/7ac059f4e4e3d08750d2ee23600556af>
- Muanmee, W. (2014). *Factors influencing preventive behaviors for cerebrovascular disease among hypertensive patients in Bangrakum District, Phitsanulok Province* [Master's thesis, Naresuan University]. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/NU.the.2014.46 (in Thai)
- Ngaosri, K. (2022). *Soo-ng Wai Mai Kesian*. <https://thaitgri.org> (in Thai)
- Panthonglang, W., Namphonkrang, P., & Duangsarnjan, W. (2018). Factors influencing the health behavior of uncontrolled hypertension patients. *Songklanagarind Journal of Nursing*, 38(4), 152-165. (in Thai)
- Puthawong, W., Kittipichai, W., Silawan, T., & Munsawaengsup, C. (2014). Cerebrovascular disease risk factors among hypertensive patients in Phayao Province. *Journal of Public Health*, 44(1), 30-44. (in Thai)
- Rosenstock, I. M., Strecher, V. J., & Becker, M. H. (1988). Social Learning Theory and the Health Belief Model. *Health Education Quarterly*, 15(2), 175-183. <https://doi.org/10.1177/109019818801500203>
- Siriraj Stroke Center. (2019). *Stroke*. <https://www.sirirajstrokecenter.org/2019/2910.html>
- Sittiyodying, C. (2022). Prevention of stroke among patients with uncontrolled hypertension: The correlations between health beliefs and self-care behaviors. *Journal of Health Sciences and Pedagogy*, 2(2), 46-60. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JHSP/article/view/257469/46-60> (in Thai)
- Sodaprom, D. (2020). *Factors influencing preventive behaviors for cerebrovascular disease among elderly risk group in the Aranyik Tow municipality Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok Province*. [Master's thesis, Naresuan University]. <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2493/3/DuangthidaSodaprom.pdf> (in Thai)
- Strategy and Planning Division of Office of the Permanent Secretary Ministry of Public Health. (2022). *Public health statistics A.D.2022*. <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2023/11/HStatistic65.pdf> (in Thai)
- Thai Hypertension Society. (2019). *2019 Thai guidelines on the treatment of hypertension*. https://www.thaihypertension.org/hypertensiondetail.php?n_id=442 (in Thai)
- Thongtang, P., & Seesawang, J. (2014). Lived experience among hypertensive older people. *Nursing Journal*, 41(Suppl.), 1-10. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/cm nursing/article/view/32686> (in Thai)

Factors Predicting Stroke-Preventive Behaviors Among Patients with Hypertension ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

- Tijayoung, S. (2014). *The factors influencing preventive behaviors amongst risk group stroke patients* [Master's thesis, Christian University of Thailand]. <http://library.christian.ac.th/thesis/document/T035797.pdf> (in Thai)
- Wongchana, T. (2021). *Factors affecting to preventive behavior of stroke patients among uncontrolled-hypertensive patients in Muang District, Phitsanulok Province* [Master's thesis, Naresuan University]. <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/3875/3/61061130.pdf> (in Thai)
- World Stroke Organization [WSO]. (2020). *World Stroke Organization annual report 2020*. https://www.world-stroke.org/assets/downloads/WSO_Annual_Report_2020_online.pdf
- Yodpera, K. (2019). Factors related to self-protection behaviors from stroke of uncontrolled hypertension patients in Nong Saeng District, Saraburi Province. *Journal of Council of Community Public Health*, 1(2), 19-27. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JCCPH/article/view/241445/167899> (in Thai)